

Barn som far illa / riskerar att fara illa

Handläggning för barnhälsovården

Omslagsfoto: Ulrica Törning

Reviderad 2019-10-28

© VKV 2019

Text: VKV - Västra Götalandsregionens kompetenscenter om våld i nära relationer

Detta verk skyddas av lagen om upphovsrätt och får endast kopieras för personligt bruk. För beställning se www.valdinararelationer.se/material

www.valdinararelationer.se

Handläggning för barnhälsovården

**Barn som far illa /
riskerar att fara illa**

Innehåll

Inledning	6
Att fråga om våld	9
När det framkommer nuvarande våldsutsatthet	12
När det framkommer tidigare våldsutsatthet	12
När det framkommer egen våldsutövning	13
Förälder som utövar våld mot barn	13
Förälder som utövar våld mot vuxen	14
När det framkommer våld mot barn från annan vuxen	16
Att prata med barn om våldsutsatthet	16
Anmälan till socialtjänsten	19
När ska du anmäla?	19
Hur ska du anmäla?	20
Vid brott mot barn eller möjlig hotbild	22
Polisanmälan	23
Dokumentation	24
Begäran om rättsintyg	25
Barnets eller förälderns journal	26
Vårdnadshavares rätt att ta del av barnets journal	26
Konsultera socialtjänsten	27
Samverkan	29

- Bil 1 Anmälningssblankett (kap 14 1 § SoL)
- Bil 2 Vad bör anmälan innehålla? - checklista
- Bil 3 Råd vid konsultation med socialtjänsten
- Bil 4 Frågeformulär Frågor om våld (FOV)
- Bil 5 Flödesschema anmälningförfarande
- Bil 6 Differentialdiagnos vid barnmisshandel

***Alla bilagor finns att ladda ner på
www.valdinararelationer.se/christina***

Inledning

Att utsättas för våld, sexuella övergrepp, försummelse eller att ha bevittnat/upplevt våld mot närstående under barndomen kan, förutom det lidande det innebär för stunden, ge allvarliga konsekvenser för barnets psykiska och fysiska hälsa och utveckling. Det finns ett starkt samband mellan utsatthet under barndomen och ohälsa i vuxenlivet inklusive flera av de vanligaste dödsorsakerna hos vuxna.

Det finns också ett starkt samband mellan barn som bevittnat/upplevt våld och barn som själva utsätts för våld av närstående. Sambandet kan vara så starkt som 60 procent. En del av dessa barn utsätts också för sexuella övergrepp.

Genom att hälso- och sjukvårdens verksamheter tar sitt ansvar för handlingsplaner och rutiner, systematiskt kvalitetsarbete, samverkan, uppföljning och dokumentation när det gäller anmälningsskyldigheten, samt försäkrar sig om att personalen har kunskap och kännedom om dessa, ökar förutsättningarna för att barn som far illa eller riskerar att fara illa ska få skydd samt den hjälp och det stöd som de behöver från samhället.

Detta handläggningsstöd riktar sig till alla anställda inom barnhälsovården i Västra Götaland som möter familjer, där det kan finnas barn som far illa/riskerar att fara illa. Med barn avses i detta sammanhang alla personer under 18 år. Med barn som far illa avses barn som i hemmet utsätts för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, fysisk eller psykisk försummelse samt barn som har bevittnat/upplevt våld i nära relationer.

Handläggningsstödet är tänkt att bidra till att barn som far illa/riskerar att fara illa synliggörs och uppmärksammas och vid behov

fårskydd, stöd och behandling. Det är också tänkt att öka kunskapen om våldsutsatthet, förbättra upptäckandefrekvensen, underlätta handläggningen samt generera goda samverkansmodeller.

FN:s konvention om barnets rättigheter

Barnkonventionen är en gemensam grund att utgå ifrån.

Artikel 6

Barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling.

Artikel 19

Barn ska skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp.

Artikel 34

Barn ska skyddas från alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp.

Att fråga om våld

Att identifiera våld i nära relation kan vara svårt eftersom både de som utsätts och de som utövar våld mycket sällan spontant berättar om sin situation. Istället har de ofta utvecklat strategier för att dölja vad som pågår. Många är inte heller medvetna om att symtom som magbesvär, ångest, depression och kroniska smärtor kan orsakas av att leva/ha levt i en miljö där våld och hot förekommer. Att fråga efter våld möjliggör rätt diagnos och rätt behandling. Att ställa frågor om våld till föräldrar innebär också en möjlighet att fånga upp barn som far illa.

- Informera redan vid första hembesöket om att frågor om våld kommer att ställas. Prata om hur våld påverkar barn på ett informativt och generellt sätt. Informera också om anmälningsplikten, det vill säga att om du som BVC-personal känner oro över att ett barn far illa så är du skyldig att göra en orosanmälan till socialtjänsten (se mer i kapitlet Anmälan).
- Frågor om våldserfarenhet till den födande föräldern ska ställas i samband med EPDS-screeningen som generellt sker när barnet är 6-8 veckor. Påtala gärna i samband med bokning av tid att det är ett enskilt samtal.
- Om föräldern som är hemma barnets första tid inte har fött barnet (som exempelvis vid adoption, familjehemsplacering eller då barnet har två pappor) kan frågorna ställas enskilt vid lämpligt tillfälle. Det gäller även enskilda samtal med den icke födande föräldern om den BVC du arbetar på har en sådan rutin.
- Ställ gärna frågorna vid fler tillfällen under den tidsperiod som familjen är kopplad till er mottagning.

Vid besöket

I mötet med barn och föräldrar är oftast bemötandet och omhändertagandet avgörande för upplevelsen och förmågan att berätta om eventuell utsatthet eller egen våldsutövning. Upprätthåll ett tryggt förhållningssätt och visa att du orkar ta emot berättelser om svåra händelser. En empatisk hållning, aktivt lyssnande och icke dömande är en förutsättning. Bekräfta och visa att du tror på det som sägs och låt föräldern berätta i sin takt.

- Se till att det är tydligt att frågor om våld ställs på er mottagning genom att ha affischer om detta i väntrummet. Affischer och annat material finns att beställa eller ladda ned på www.valdinararelationer.se/material.
- Träffa alltid föräldern enskilt då frågor om våld ska ställas. Om den andra föräldern är med får hen sitta i väntrummet. Vid behov av tolk, använd gärna telefontolk med SRHR-kompetens (SRHR står för Sexuell Reproduktiv Hälsa och Rättigheter).
- Berätta varför ni frågar om våld i nära relationer. Detta minskar förälderns eventuella misstänksamhet och minimerar risken för stigmatisering. Det tydliggör också att det är ok att prata om våld. Exempel: *Eftersom vi idag har god kunskap om hur våld påverkar både den psykiska och fysiska hälsan på kort och lång sikt, så ställer vi inom vår verksamhet rutinemässiga frågor om våld. Vi gör detta för att fånga upp vuxna och barn som utsatts för våld och/eller som lever med våld i familjen. Vi vill också fånga upp vuxna som utövar våld mot barn eller andra vuxna för att kunna erbjuda rätt stöd och behandling.*

- Definiera vad våld är.
Exempel: *Med våld menar vi:*
  - fysiskt våld, exempelvis slag, sparkar, knuffar
  - psykiskt våld, exempelvis att bli kallad fula saker, kontroll, isolering
  - sexuellt våld exempelvis att bli tafsad på eller tvingas utföra sexuella handlingar mot sin vilja
  - försummelse, exempelvis att barn inte får sina grundläggande behov tillgodosedda eller brist på tillsyn av barnet som leder till skador

Du kommer att få ett formulär att fylla i med några frågor om våld i nära relationer som vi sedan följer upp i samtal.

- Informera om din anmälningsplikt gällande oro över att barn far illa enligt kap. 14 § 1 i Socialtjänstlagen. Hänvisa till att ni pratade om det redan på första hembesöket och att det handlar om se till att barn inte far illa och att familjen vid behov får rätt hjälp och stöd.
Exempel: *Som jag nämnde på hembesöket så har all hälso- och sjukvårdspersonal som möter vuxna och barn i sitt yrke anmälningsplikt. Det innebär att om vi får kännedom om eller känner oro över att ett barn under 18 år far illa på något sätt så är vi skyldiga att ta kontakt med socialtjänsten. Det är sedan socialtjänsten som utreder och bedömer barnets livssituation och familjens behov av stöd.*
- Dela ut formuläret Frågor om våld (FOV, bilaga 4) till föräldern. FOV finns för nedladdning på www.valdinararelationer.se/material, den är översatt på flera språk och finns även med bildstöd.
- Gå igenom svaren tillsammans med föräldern. Om det inte har angetts någon våldserfarenhet kan du ändå nämna att hjälp finns att få vid behov. Om en förälder svarar ja på

någon behöver det följas upp (se nedan), för att ta reda på om det finns behov av hjälp och stöd och om förälder eller barn behöver skydd.

- Information om stöd och resurser kring våld i nära relationer bör finnas tillgängligt på olika ställen inom verksamheten och material ska kunna plockas med utan att det syns, t ex från toaletterna. Tillgängligt material om våld i nära relationer signalerar att personalen är öppen för samtal om våld.

När det framkommer nuvarande våldsutsatthet

- Påtala att våld är ett brott.
- Stärk föräldern i att inte acceptera våld och kontroll.
- Fråga om hur våldet ser ut.
- Fråga om skyddsbehov.
- Fråga angående barnets skyddsbehov.
- Informera igen om anmälningsplikten och att du kommer att göra en orosanmälan till socialtjänsten (se kapitlet Anmälan).
- Erbjud stöd om föräldern vill göra en polisanmälan.
- Dokumentera både eventuella skador och förälderns beskrivningar av våldet (se kapitlet Dokumentation).
- Hänvisa föräldern till lämplig stödinsats alternativt skyddat boende eller kvinnojour.

När det framkommer tidigare våldsutsatthet

- Fråga om risk för att våld eller hot förekommer nu.
- Fråga om barnet också har varit utsatt.
- Fråga om det finns behov av stöd eller skydd i nuläget.
- Om barnet inte är skyddat, informera föräldern om att du

- kommer att göra en orosanmälan till socialtjänsten.
- Om den tidigare våldsutsattheten skedde under uppväxten, informera om hur våldsutsatthet kan påverka den fysiska och psykiska hälsan.
  - Hänvisa till lämplig stödinsats vid behov.

När det framkommer egen våldsutövning

- Fråga om när våldet skedde, mot vem och hur.
- Fråga om föräldrarnas egna tankar kring våldet och varför det skedde.
- Bekräfta det positiva att föräldern berättar, men prata också om att våld kan vara brottsligt och att våldet måste upphöra.
- Informera igen om anmälningsplikten och om att du kommer att göra en orosanmälan till socialtjänsten så att föräldern och övriga familjen kan få stöd och skydd.
- Om det gäller pågående barnmisshandel, så ska socialtjänsten kontaktas omgående. Gör gärna en parallell polisanmälan vid misstänkt brottslighet.
- Hänvisa till lämplig stödinsats vid behov.

Förälder som utövar våld mot barn

Även om de allra flesta föräldrar har högt ställda krav när det gäller sitt föräldraskap, så finns det en mindre grupp som använder kroppslig bestraffning och annan kränkande behandling eller försummar sina barn på olika sätt. Både mammor och pappor utsätter barn för barnmisshandel. Det finns föräldrar som i grunden har en god föräldraförmåga men som inte klarar av de höga krav som exempelvis ett barn med funktionsnedsättning,

en vårdnadstvist eller en komplicerad styvfamiljsproblematik innebär. Det finns föräldrar som varken kan leva upp till sina ambitioner eller hitta sina förmågor på grund av stress, dålig ekonomi, sjukdom, missbruk eller svåra livshändelser. Dessa föräldrar behöver upptäckas och få rätt sorts stöd för att barnen inte ska fortsätta fara illa.

Var särskilt observant när barnet har en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, då dessa barn oftare är utsatta för barnmisshandel än andra barn. Det kan bero på att de upplevs som besvärliga av vuxna i sin omgivning, men det kan också vara att de är feldiagnosticerade. Traumasyntom kan misstas för symptom på funktionsnedsättning eller så kan funktionsnedsättningen bero på skador, till exempel slag mot huvudet.

Andra barn att vara observant på är barn med funktionsnedsättning eller kronisk sjukdom, barn som inte identifierar sig som varken flicka eller pojke och barn som är placerade i familjehem, då dessa också har visat sig vara mer våldsutsatta än andra barn.

När det gäller föräldrarna är det särskilt viktigt att ställa följdfrågor om våld och försummelse om det finns tecken på missbruk och psykisk ohälsa, då barn till föräldrar som har sådan problematik verkar vara mer våldsutsatta än barn till föräldrar utan sådan problematik.

Förälder som utövar våld mot vuxen

Att utsätta barn för att uppleva våld mot närstående och dess konsekvenser innebär i sig en form av psykisk barnmisshandel. När hälso- och sjukvården ställer frågor om våldsutövande är det viktigt att fråga om hur våldet har sett ut för att kunna avgöra farlighetsgraden.

Det kan till exempel handla om att man utövar ett systematiskt nedbrytande våld mot någon för att ta kontroll över den personen. Det kan börja med psykiskt våld men utvecklas inte sällan till fysiskt och sexuellt våld och kan ge allvarliga skador eller till och med leda till döden. Vid den här typen av våld känner den våldsutsatta ofta en stark rädsla för våldsutövaren. Oftast är det män som utövar sådant våld mot kvinnor.

Vissa som svarar ja kanske istället har utövat situationsvåld, som handlar mer om att ta kontroll över en situation istället för en person. Exempelvis kan det vara en påkommen otrohet, som gör att våldet utövas. Det kan också handla om ett återkommande kommunikationsmönster mellan två partners som uttrycker ilska genom att skrika kränkande och nedvärderande ord eller exempelvis putta, hålla fast eller örfila varandra. Situationsvåldet är sällan så grovt att det ger skador och den som utsätts är sällan rädd. Den här typen av våld har en jämnare könsfördelning än det systematiska nedbrytande våldet. Tänk på att även det relativt sett mer ömsesidiga och mindre allvarliga situationsvåldet kan ge stora konsekvenser för de barn som upplever det om det pågår under lång tid.

Eftersom barnhälsovården träffar mest mammor är det viktigt att känna till motståndsvåld som oftast utövas av kvinnor. Det kan handla om att kvinnan under en längre tid har varit utsatt för systematiskt våld och till slut slår tillbaka för att skydda sig själv eller barnen.

När det framkommer våld mot barn från annan vuxen

- Fråga om barnet är skyddat nu.
- Informera igen om din anmälningsplikt och att du kommer

- att göra en orosanmälan till socialtjänsten.
- Om den våldsutövande vuxna finns hemma eller har umgänge med barnet alternativt växelvis boende, erbjud den föräldern som svarat på frågan att socialtjänsten kan bjudas in direkt för vidare handläggning.
  - Om föräldern avböjer ovanstående erbjudande, kontakta socialtjänsten omgående för muntlig anmälan. Komplettera senare med en skriftlig anmälan.

Se även flödesscheman i bilaga 5 för råd om handläggning!

Att prata med barn om våldsutsatthet

Inom barnhälsovården finns det sällan möjlighet att träffa barn i enskilda samtal. Det kan därför vara svårt att ställa direkta frågor om våldsutsatthet till barn utan föräldrarnas närvaro eller vetskap. Ibland kan det ändå bli aktuellt att samtala med barn om våldsutsatthet vid till exempel skador, misstänkt brott mot barnet eller tydliga tecken på försummelse.

Om det finns en oro för att barnet far illa, fråga genom att använda generaliseringar och visa att du tror på det barnet säger. Det är viktigt att inte bemöta barnet med tystnad utan vara aktivt lyssnande. Vid berättelser från barnet om våldsutsatthet och övergrepp, undvik att ställa utredande frågor utan att kontakta och konsultera socialtjänsten alternativt polis eller åklagare först. Informera barnet om din anmälningsplikt. Det är socialtjänstens uppdrag att utreda barnets situation och behov av insatser vidare. Utgångspunkten ska alltid vara att ett barn som berättar att det har utsatts för någon form av övergrepp eller våld talar sanning.

Exempel på hur du kan informera barnet om anmälningsplikten:

— *Alla vi som i vårt arbete träffar barn och unga och deras föräld-*

rar har något som kallas för anmälningsplikt. Med det menas att om jag får veta eller om jag är orolig för att det barnet jag möter inte har det bra hemma, måste jag kontakta andra vuxna (socialtjänsten) som arbetar med att se till att det barnet och barnets föräldrar får hjälp så att de kan må bättre. Inget barn skall leva med att bli utsatt för våld eller andra saker som skadar barnet eller får barnet att må dåligt. Då är det viktigt att barnet och barnets föräldrar får stöd och hjälp.

Exempel på fråga om barnet har uppenbara blåmärken eller skador:

— Jag träffar många barn som berättar att de är med om svåra saker hemma. Det kan vara sådant som skrämmer barnen. En del barn är även med om att själva bli hotade, slagna eller utsatta på andra sätt. Jag vet inte om det är så för dig men kan du känna igen dig i detta? Har det varit så för dig?

Exempel på fråga om barnet vid upprepade besök upplevs som hängigt, nedstämt eller visar tecken på försummelse:

— Jag träffar ibland barn som inte alltid mår så bra. Det kan vara barn som inte har det så bra hemma. En del barn hör och ser våld mellan vuxna och en del barn kan också bli utsatta själva för våld. Kan du känna igen dig i detta? Har det hänt dig?

Eller

— En del barn jag träffar berättar att de inte alltid mår så bra. Det kan bero på att det inte alltid finns mat hemma, att det finns några som bråkar och skriker så att barnen inte kan sova, de kanske får vara ensamma länge utan någon vuxen hemma. Om barn har det svårt på detta sätt så måste barnen och deras föräldrar få hjälp. Är det så att du kan känna igen dig i detta? Är det så för dig?

Eller

— *Många barn jag träffar berättar att det händer saker hemma som skrämmer dem. Det kan vara någon som hotar, skriker fula ord eller till och med slår någon. Kan du känna igen dig i detta? Finns det något som händer hemma hos dig som skrämmer dig?*

Anmälan

Anmälan till socialtjänsten enl. kap. 14 § 1 Socialtjänstlagen

Som anställd inom hälso- och sjukvård är du skyldig att genast anmäla till socialtjänsten om du i din verksamhet får kännedom om eller känner oro över att ett barn under 18 år far illa. Oberoende av om den verksamhet du arbetar i riktar sig till barn eller inte, omfattas du av denna bestämmelse. Vid akuta ärenden vardagar under kontorstid kontaktas socialkontoret i respektive kommun/stadsdel. Vardagar efter kontorstid samt helger kontaktas socialjouren.

När ska du anmäla?

Det räcker med oro över att ett barn inte får sina grundläggande behov tillgodosedda i hemmet, är utsatt för psykiskt och fysiskt våld, sexuella övergrepp eller annat som kan medföra fara för barnets hälsa och utveckling för att göra en orosanmälan. Du som hälso- och sjukvårdspersonal ska utgå ifrån de iakttagelser och den bedömning du gör. Även svårbedömda eller obestyrkta uppgifter ska anmälas om de tyder på att ett barn kan behöva stöd eller hjälp från socialtjänstens sida. Det åligger därefter på socialtjänsten att utreda ärendet och avgöra allvaret i barnets situation samt ta ställning till vilka åtgärder som behöver vidtas.

Skyldigheten att anmäla kvarstår även i de fall då barnet eller familjen redan har kontakt med socialtjänsten. Om personalen får information om att familjen redan har en pågående kontakt kan detta aldrig ersätta att en anmälan till socialtjänsten utifrån oro och misstanke skall göras. Om förhållandena fortsätter att vara sådana att barnet kan fara illa eller om något nytt inträffar som

kan påverka barnets situation negativt så gäller anmälningsskyldigheten fortfarande.

Det egna personliga ansvaret att se till att en anmälan görs kvarstår även om en chef åtar sig att göra den eller eventuellt säger nej till att kontakta socialtjänsten. Att den anställde tror att anmälan redan har blivit gjord är inte heller skäl till att inte anmäla. Personal inom hälso- och sjukvård får inte göra en anonym anmälan och anmälningsskyldigheten kan inte delegeras eller remitteras bort. Om du som anmälningsskyldig hälso- och sjukvårdspersonal underlåter att anmäla trots att det är befogat kan du dömas till ansvar för tjänstefel enligt brottsbalken.

Den som överväger att göra en orosanmälan kan konsultera lokalt socialkontor innan anmälan görs. Barnets identitet ska då inte röjas. En konsultation kan aldrig ersätta en anmälan om det finns skäl att göra en sådan. Konsultation kan också ske, avidentifierat, med polis och åklagare, Barnahus samt VG-regionens barnskyddsteam.

Hur ska du anmäla?

Gör alltid en skriftlig anmälan. I en akut situation kan det vara nödvändigt att göra en anmälan per telefon först som sedan bekräftas skriftligt. De som är anmälningsskyldiga är också skyldiga att lämna socialtjänsten alla uppgifter som kan vara av betydelse för en utredning om ett barns behov av skydd. Eftersom skyldigheten att lämna ut uppgifter följer lag behöver inte den utlämnande verksamheten i förväg upplysa patienten om att uppgifterna lämnas ut.

Rådfråga socialtjänsten innan information ges till vårdnadshavare

och barn. Om information kan ges är det oftast lämpligt att den som gör anmälan informerar vårdnadshavare om varför anmälan görs. Barnet bör få ta del av information utifrån sin ålder och kognitiva nivå, när det bedöms som möjligt utifrån skyddsaspekten. **När det handlar om misstänkt brott mot barn gäller andra regler. Se mer om det nedan.**

Överväg att göra anmälan vid ett gemensamt möte. Om det är möjligt utifrån anmälans innehåll så kan du bjuda in socialtjänsten till din verksamhet där du gör din muntliga anmälan. Du kan senare lämna denna skriftligt. Vid detta möte ska även förälder/vårdnadshavare alternativt förälder/vårdnadshavare och barn vara med om barnet har uppnått ålder och mognad för det. Det kan vara ett bra sätt att etablera en samverkan kring vissa typer av anmälningsärenden. Här finns också möjlighet att diskutera samtycke från förälder/vårdnadshavare utifrån gällande sekretess för att hämta in information i framtiden. Detta är inte aktuellt då det finns misstanke om brott mot barn och förälder/vårdnadshavare eller annan närstående är misstänkt förövare.

Be om återkoppling från socialtjänsten. Brist på återkoppling från socialtjänsten uppges ibland inom hälso- och sjukvården som en anledning till att inte anmäla. 2013 skedde en förändring i Socialtjänstlagen som möjliggör en tydligare återkoppling från socialtjänsten till den som anmäler (kap. 14 § 1 b SoL). Socialtjänsten har möjlighet att lämna ut allmänna uppgifter som inte är till men för barnet:

- Vem som är ansvarig handläggare
- Hur ni kan komma i kontakt med handläggaren
- Om utredning inleds eller ej

Vid samtycke från vårdnadshavare har socialtjänsten möjlighet

att lämna information till anmälaren som kan vara av betydelse för anmälares fortsatta kontakt med familjen.

Vid brott mot barn eller möjlig hotbild

Överväg alltid om barn behöver skydd! Vid misstanke om att ett barn har varit utsatt för brott av en närstående kontaktar du omgående socialtjänsten. Det kan handla om exempelvis barnmisshandel eller sexuella övergrepp. Förövaren kanske fortfarande bor med familjen eller har umgänge med barnet. I dessa fall informeras INTE föräldrarna om din anmälan. Rådgör med socialtjänst, polis eller åklagare om det är lämpligt att informera barnet eller medföljande vårdnadshavare. Om anmälan gäller oro för hedersrelaterat våld kan det också finnas risk att barnet skadas på något sätt om vårdnadshavare informeras. I dessa fall skall man avvakta med information till vårdnadshavare eller andra närstående och konsultera socialtjänsten.

Om det finns en hotbild kan du som hälso- och sjukvårdspersonal känna obehag över att göra en anmälan till socialtjänsten. Ofta tvivlar den som anmäler på om det är det bästa för barnet och kan känna oro för hur föräldrarna skall reagera. Oavsett hotsituation har man skyldighet att anmäla. Det kan till och med vara en än större anledning till att en orosanmälan behöver göras. Det är därför viktigt att den anställde som gör anmälan får stöd i denna situation. Ansvarig chef bär ansvar för att rutiner finns inom arbetsgruppen. I ärenden där det finns risk för hot om våld mot personal kan flera personer som iakttagit det anmälda förhållandet skriva under en gemensam anmälan. Vid hot kan polisen behöva bli inkopplad direkt.

Polisanmälan

Vid misstanke om brott mot någon som inte fyllt 18 år har du som hälso- och sjukvårdsanställd en möjlighet att bryta sekretessen och göra en polisanmälan parallellt med orosanmälan. Det gäller brott mot liv och hälsa, d.v.s. kroppsskada eller exempelvis misshandel, brott mot frid och frihet eller sexualbrott, enligt 3, 4 eller 6 kap. i Brottsbalken, eller brott som avses i lagen med förbud mot könsstympling av kvinnor.

I vissa akuta situationer är det befogat att göra en polisanmälan för att polis och åklagare snabbt ska ha möjlighet att agera. Ring 114 14 för att där bli kopplad till rätt polisdistrikt för anmälan. Om det är oklart huruvida en polisanmälan ska göras, bör polis eller åklagare konsulteras. Jourhavande åklagare nås också på 114 14.

Även när det gäller misstanke om vissa begångna brott mot vuxna har du som personal inom hälso- och sjukvården en möjlighet att röja sekretessen och lämna vidare uppgifter till åklagare och polis. Då krävs det dock att det föreskrivna straffet för brottet är minst ett års fängelse eller vid försök till brott minst två års fängelse. Exempel på sådana brott är mord, dråp, våldtäkt, grov misshandel, människohandel eller olaga frihetsberövande.

Dokumentation

Det är viktigt att du som hälso- och sjukvårdspersonal dokumenterar det som framkommer i samtal och undersökningar. Var särskilt noggrann med att dokumentera det våld som föräldern berättar om, Det kan vara synliga skador eller berättelser om våld och hot. Även andra observerade faktorer i samband med besöket kan spela roll. Som till exempel att föräldern inte vet hur en skada har uppkommit, att berättelsen inte stämmer överens med skadans omfattning eller ett avvikande samspel mellan förälder och barn. Dokumentera fakta och undvik egna tolkningar eller värderingar.

Dokumentation när oro finns för att barn far illa

- Beskriv var, hur och vem du har fått information av
- Vad föranleder din oro, vad har du sett?
- Har barnet och/eller föräldrar informerats om anmälan?
- Har socialtjänsten konsulterats? Namn på person
- Dokumentera att anmälan skett
- Kopia på anmälan sparas digitalt

Dokumentation då det finns uppenbara skador

- När och var inträffade skadan?
- Hur? Vad hände? Vad orsakade skadan?
- Vilken skada ser du att barnet har?
- Om möjligt fotografera skadan
- Har barnet och/eller föräldrar informerats om anmälan?
- Har socialtjänsten konsulterats? Namn på person
- Dokumentera att anmälan skett
- Kopia på anmälan sparas digitalt

Läkare som gör kroppsundersökningar ska dokumentera skador eller tecken på omsorgsvikt noggrant. Skador skall anges med exakt lokalisering och storlek i millimeter. Fotodokumentation med någon form av måttband/linjal och kroppsskisser kan användas i de fall det är lämpligt och kan vara av stor vikt vid en eventuell rättsprocess. En väl underbyggd dokumentation ger goda förutsättningar för bra utredningar inom socialtjänsten, samt för att ett bra rättsintyg ska kunna skapas och hålla för rättens bedömning.

Begäran om rättsintyg

När polis eller åklagare ska utreda ett misstänkt brott är det ofta avgörande att snabbt undersöka och dokumentera kroppsskador hos personen som råkat ut för gärningen. På samma sätt kan skador som konstateras hos en misstänkt gärningsman vara viktiga bevis i en kommande rättegång. Sådana undersökningar görs av särskilt utbildade läkare som har behörighet att utfärda rättsintyg. Rättsintyget kan utfärdas efter en rättsmedicinsk kroppsundersökning eller ett rättsmedicinskt yttrande. Ärendet måste först vara polisanmält, och endast polis, åklagare eller domstol kan begära att ärendet förs över till rättsmedicin eller att en rättsläkare undersöker barnet tillsammans med en barnläkare. Ett rättsintyg är ett skriftligt medicinskt utlåtande om en misstänkt gärningsman eller ett brottsoffer. Som regel innehåller ett rättsintyg beskrivningar och bedömningar av skador. Ett rättsintyg grundar sig oftast på en läkarundersökning som har utförts med avseende att utfärda rättsintyg, men underlaget kan också vara annan dokumentation, exempelvis journalhandlingar och fotografier. Det är därför viktigt att journalföring och dokumentation är saklig och noggrann.

Barnets eller förälderns journal

När barnets förälder är patient inom hälso- och sjukvården och personalen gör en anmälan enligt kap. 14 § 1 SoL så dokumenteras uppgifterna om barnet och anmälan till socialtjänsten i förälderns journal. Om anmälaren anser att det är av betydelse för barnets hälsa och utveckling att en annan hälso- och sjukvårdsverksamhet som arbetar med barnet behöver ha denna information för att kunna erbjuda barnet god vård (2 § och 3§ HSL) gäller sekretessbrytande bestämmelser. Sekretess hindrar inte att en uppgift lämnas till en annan myndighet om det är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet (10 kap. 2 § OSL). Om till exempel BVC får information om en förälder eller ett barn som behöver stöd och att en anmälan har gjorts till socialtjänsten av vuxenpsykiatrin så dokumenteras den uppgiften i barnets journal.

Om det är barnet som är patient så dokumenteras anmälan enligt 14 kap.1 § SoL i barnets journal. I dokumentationen bör det framgå till vilken socialtjänst anmälan är ställd samt namn och kontaktuppgifter dit. Likaså om barnet och vårdnadshavarna har informerats om att anmälan har gjorts.

Vårdnadshavares rätt att ta del av barnets journal

Enligt 6 kap. 2 §. FB har vårdnadshavaren rätt att ta del av barnets journal för att kunna tillgodose barnets behov. Vårdnadshavaren har, enligt 6 kap. 11 § FB, rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren ska i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål. I takt med att

barnet blir äldre flyttas dispositionsrätten över sekretessen över på den unga själv. I de situationer där vårdnadshavaren i princip har dispositionsrätt över sekretessen till skydd för den underåriga, kan det ändå finnas undantagsfall där uppgifter inte kan lämnas ut till vårdnadshavare.

Av 12 kap. 3 § OSL framgår att sekretess gäller i förhållande till vårdnadshavare om det kan antas att den underåriga lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren. Det krävs således att det men som kan befaras vid utlämnande av uppgifterna ska vara betydande, till exempel genom att den unga kan skadas allvarligt psykiskt, fysiskt eller på annat sätt om uppgiften lämnas ut. Det kan också vara att en uppgift om den underåriga riskerar att missbrukas av vårdnadshavaren i något avsevärt avseende. Därför ska alltid en menprövning göras.

Om ett utelämnande av journaluppgifter skulle kunna antas orsaka hot eller våld mot uppgiftslämnaren eller dennes närstående görs också en menprövning (25 kap. OSL 7 §). Inom hälso- och sjukvården gäller att i första hand fattar verksamhetschef, föreståndare eller motsvarande beslut om utlämnande av uppgifter, lämpligen efter samråd med den för vården ansvariga personalen. Verksamhetschefen kan givetvis vid behov före sitt beslut samråda med sjukhus-/regionjurist. (6 kap. OSL)

Konsultera socialtjänsten

Om hälso- och sjukvårdspersonalen känner sig osäker på om barnet kan lida men av att journaluppgifter kommer vårdnadshavaren till del kan en kontakt med socialtjänsten tas. Socialtjänsten kan informera om eventuell pågående utredning som gör att vårdnadshavaren inte bör ta del av sekretessbelagda uppgifter.

Samverkan

Myndigheter har en allmän lagstadgad skyldighet att samverka med stöd av 6 § förvaltningslagen. De har en särskild skyldighet att samverka i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa. För hälso- och sjukvård lagstodgades skyldigheten först den 1 juli 2003. Samverkan ska präglas av ett konsekvent barnperspektiv, inte ett verksamhetsperspektiv, och en övergripande målsättning kan sammanfattas i följande punkter:

- Barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa ska få hjälp i ett tidigt skede av en ogynnsam utveckling.
- Barnet eller den unge ska få stöd och skydd från samhället utifrån en helhetssyn.
- Barnet (i vissa fall det ofödda barnet) eller den unge ska vara i fokus.

Styrningen är kanske det mest centrala – att den politiska och administrativa ledningen inom de berörda organisationerna aktivt tar ställning för samverkan. Om inte samverkan stöds på ledningsnivå kommer den bara att fungera kortsiktigt och personbundet. Ledningarna behöver bland annat gemensamt efterfråga en definition, uppföljning och utvärdering av samverkan.

Bestående samverkan föregås av en långsiktig utvecklingsprocess och ett gediget engagemang för förändring. För att vara långsiktigt hållbar behöver samverkan integreras och förankras i den ordinarie verksamheten.

Hur skall samverkan se ut?

- Vilja att samverka

- Tydlig definition av samverkan
- Ledningen legitimerar
- Kunskap om varandras uppdrag, roller och mandat
- Tydliga kommunikationsvägar
- Tydlig styrning på alla nivåer
- Funktion, inte person
- Tydlig målsättning och modell för samverkan
- Gott arbetsklimat
- Kontinuitet i arbetet

Begreppsförvirring kan vara ett hinder för samverkan. Därför är det viktigt att klargöra dels själva begreppet samverkan, dels andra begrepp som ofta används i de sammanhang då den aktuella målgruppen och deras behov diskuteras. Vad menar respektive verksamhet/part med samverkan just i det aktuella sammanhanget?

Samsyn förutsätter kontaktytor och kommunikation. De berörda behöver kunskap om varandras uppdrag, resurser och begränsningar. Det är viktigt att upparbeta goda professionella relationer.

Något av det mest väsentliga med samverkan är att tydliggöra och skapa förutsättningar för att kunna ange vilka olika syften, frågeställningar, arbetsuppgifter och ansvar de olika verksamheterna har för att den som söker hjälp ska kunna få ett optimalt omhändertagande. Detta för att även undvika dubbelarbete och för att förväntningarna och kraven på samarbetspartner ska vara rimliga.

Erfarenheter från uppföljning av samverkan betonar att det är viktigt att de som deltar i samverkan högst konkret kan se vinsten

och betydelsen av det i det egna arbetet och i den egna arbets-situationen för att ha lust och ork att satsa. Man ställer den klassiska frågan – vad tjänar vi på att samverka med er?

Socialtjänsten bör erbjuda ett möte

För att ta tillvara anmälarens engagemang och kompetens och att uppmärksamma barnets situation, oavsett om anmälan leder till utredning eller inte, bör socialtjänsten erbjuda ett möte. "Socialnämnden bör erbjuda barnet, vårdnadshavaren och den som gjort anmälan enligt 1 § ett möte om det med hänsyn till barnets bästa är lämpligt." 14 kap. 1 a § Lag (2012:776)

Anmälaren, föräldrar och barnet, beroende på dess ålder och mognad bör kallas till mötet. Detta möte kan med fördel ske hos den verksamhet som gjort anmälan för att minimera föräldrars och barns ytterligare upplevelse av utsatthet. Det är frivilligt för barnet, vårdnadshavare och den som gjort anmälan att delta i mötet. Skäl för att inte ha ett möte kan vara att anmälan rör misstanke om brott mot barnet i hemmet, hedersrelaterat våld och förtryck eller att nämnden har annan information som gör mötesformen olämplig. Informationen i anmälan kan också vara av det slaget att det blir fråga om ett omedelbart omhändertagande.

Pojken plockade upp snäcka efter snäcka och bar ut dem i havet.

- Vad håller du på med? undrade pappan.

- Jag hjälper snäckorna, svarade pojken.

- Men kom nu, sa pappan. Du ser väl att det finns alldeles för många snäckor. Du kommer aldrig kunna rädda allihop. Så det spelar ingen roll.

- För den snäckan spelar det roll, svarade pojken och såg på den snäcka han höll i handen.

VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN

Åtgärdskod: GD008

Vilket barn/ungdom gäller anmälan	Anmälningsdatum
Namn:	
Personnummer:	

Orosanmälan gällande barn och unga Socialtjänstlagen 14 Kap. 1 § (SFS 2001:453)

Vilket barn/ungdom gäller anmälan

Namn	Personnummer
Telefonnummer	Adress

Vårdnadshavare

Namn	Personnummer
Telefonnummer	Adress

Vårdnadshavare

Namn	Personnummer
Telefonnummer	Adress

Namn på förälder som ej är vårdnadshavare	Adress och telefonnummer
--	--------------------------

Anmälare

Arbetsplats	Adress och postadress
Namn	Befattning
E-post	Telefonnummer
Namn	Befattning
E-post	Telefonnummer

Vid akut fara för barnet/ungdomen kontaktas socialtjänsten per telefon!

Akut fara för barnet/ungdomen   Ja Nej   Om ja, tid för muntlig anmälan ..... kl.....
 Finns fler barn under 18 år i familjen   Ja   Nej   Vet ej
 Familjehemsplacering   Ja   Nej   Vet ej
 Tidigare kontakt med socialtjänsten   Ja   Nej   Vet ej
 Om ja/kommun.....

Åtgärdskod: GD008

Skriv ned det som föranleder anmälan

Din berättelse (fortsätt på sid 3 vid behov)

--

Är vårdnadshavare informerad om att anmälan görs?

Ja Nej

Om så är fallet, hur mottogs informationen?

Uttrycker vårdnadshavare själva att de behöver stöd och hjälp? I vad?

Är barnet/ungdomen informerad om att en anmälan kommer att göras?

Ja Nej

Om så är fallet, hur mottogs informationen?

Kan anmälaren medverka vid s.k. anmälningsmöte med familjen? (14 kap 1a SoL)

Ja Nej

Behövs tolk?

Ja Nej

Anmälan görs till

Socialförvaltningen i:

Ort och Datum

Underskrift	Underskrift
Namnförtydligande	Namnförtydligande

Önskar återkoppling på anmälan

Ja

Nej

Åtgärdskod: GD008

Skriv ned det som föranleder anmälan

Din berättelse (här fortsätter du från sidan 2, vid behov)

Vad bör anmälan enligt kap. 14 § 1 Socialtjänstlagen innehålla?

- Datum
- Barnets namn, adress, personnummer samt kontaktuppgifter till vårdnadshavare.
- Anledningen till att anmälan görs? Beskriv vad ni har sett och hört och vad som föranleder oro för barnet. Det kan vara vilka av barnets behov som misstänks försummas, misstanke om fysiskt, psykiskt våld, sexuella övergrepp. Beskriv också om du har träffat barnet, när, var, vad barnet har uppvisat för beteende, känslomässiga reaktioner och/eller vad barnet har sagt.
- Under hur lång tid har oron för barnet funnits? Tid och plats bör redovisas när dessa iakttagelser skett.
- Finns det enligt er uppfattning akut fara för barnet?
- Har vårdnadshavare informerats om anmälan? Dock INTE då misstanke finns om att barn utsatts för brott enligt Brottsbalken kap 3, 4, 6 och där någon förälder är misstänkt förövare
- Har barnet informerats om anmälan?
- Har konsultation skett med socialtjänsten, i så fall namn och kontaktuppgifter till den socialsekreteraren? Beskriv också vad som framkom i det samtalet.
- Namn och kontaktuppgifter till den som lämnat anmälan, (telefonnummer, befattning, adress samt namn och kontaktuppgifter till ansvarig chef).
- Som professionell kan du inte vara anonym då du gör en anmälan.
- Kom överens inom arbetsplatsen om vem som skriver under anmälan. Ett alternativ kan vara att den som initierar anmälan samt ansvarig chef skriver under anmälan.

En anmälningsskyldig anställd som låter bli att anmäla enligt 14 kap 1§ SoL kan dömas till tjänstefel enl 20 kap 1§ brottsbalken.

RÅD VID KONSULTATION MED SOCIALTJÄNSTEN ANGÅENDE BARN/UNGDOM SOM MISSTÄNKTS FARA ILLA

ATT TÄNKA PÅ:

- Aidentifiera barnet/ungdomen och familjen om du endast avser att rådgöra med socialtjänsten
- Beskriv dina iakttagelser och din oro

VAD KAN JAG SÄGA?

Följande information kan du berätta om vid en konsultation:

- Vilken verksamhet du arbetar i samt din roll som anställd
- Berätta om barnets/ungdomens ålder, kön och i vilket sammanhang du mötte densamma
- Vilken/vilka situationer har föranlett din oro?
- Beskriv de iakttagelser du gjort (t.ex. behov som misstänks försummas, misstankar om våld och övergrepp, självdestruktivt beteende mm)
- Vad visade barnet/ungdomen för beteende, känslor?
- Vad har barnet/ungdomen själv sagt?
- Vad visade föräldrarna/anhöriga/andra runt barnet/ungdomen för beteende. Känslor?
- Om du har pratat med förälder/vårdnadshavare eller annan anhörig, hur ser de på det som hänt/uppmärksammats?

EFTER KONSULTATION:

- Om din oro/misstanke kvarstår ska du omedelbart göra en skriftlig anmälan enligt Socialtjänstlagen 14 kap 1§.
- Dokumentera dina iakttagelser och de åtgärder som vidtagits.
- Vid behov kan du informera andra berörda inom verksamheten samt eventuella samarbetspartners om att anmälan är gjord. Utgångspunkten för detta ställningstagande är att du bedömer informationsöverföringen som nödvändig för fortsatta insatser och stöd till barnet/ungdomen.

Frågor om våld

Våld i nära relationer påverkar hur du mår både fysiskt och psykiskt, därför frågar vi. Det påverkar även dina barns fysiska och psykiska hälsa. Barn har rätt att växa upp utan våld. Våld kan vara att du blir utsatt själv eller ser någon annan bli utsatt. Du kan få stöd om du varit utsatt för våld eller om du sett eller hört våld mot en närstående under din uppväxt. Du kan även få stöd om du själv utsatt någon annan för våld.

Med närstående menar vi partner, familjemedlem, släkting eller annan viktig person.

1. Har du blivit hotad, kontrollerad, förnedrad, trakasserad eller liknande av en närstående?

- Ja
 Nej

2. Har du blivit fasthållen, knuffad, slagen, sparkad eller skadad på något annat sätt av en närstående?

- Ja
 Nej

3. Har du känt dig pressad eller tvingad till sexuella handlingar av en närstående?

- Ja
 Nej

4. Har du blivit utsatt för våld av någon som inte är en närstående, enligt fråga 1-3?

- Ja
 Nej

5. Har du under din uppväxt sett eller hört en närstående bli utsatt för våld enligt fråga 1-3?

- Ja
 Nej

6. Har du själv som vuxen utsatt någon annan för våld enligt fråga 1 – 3?

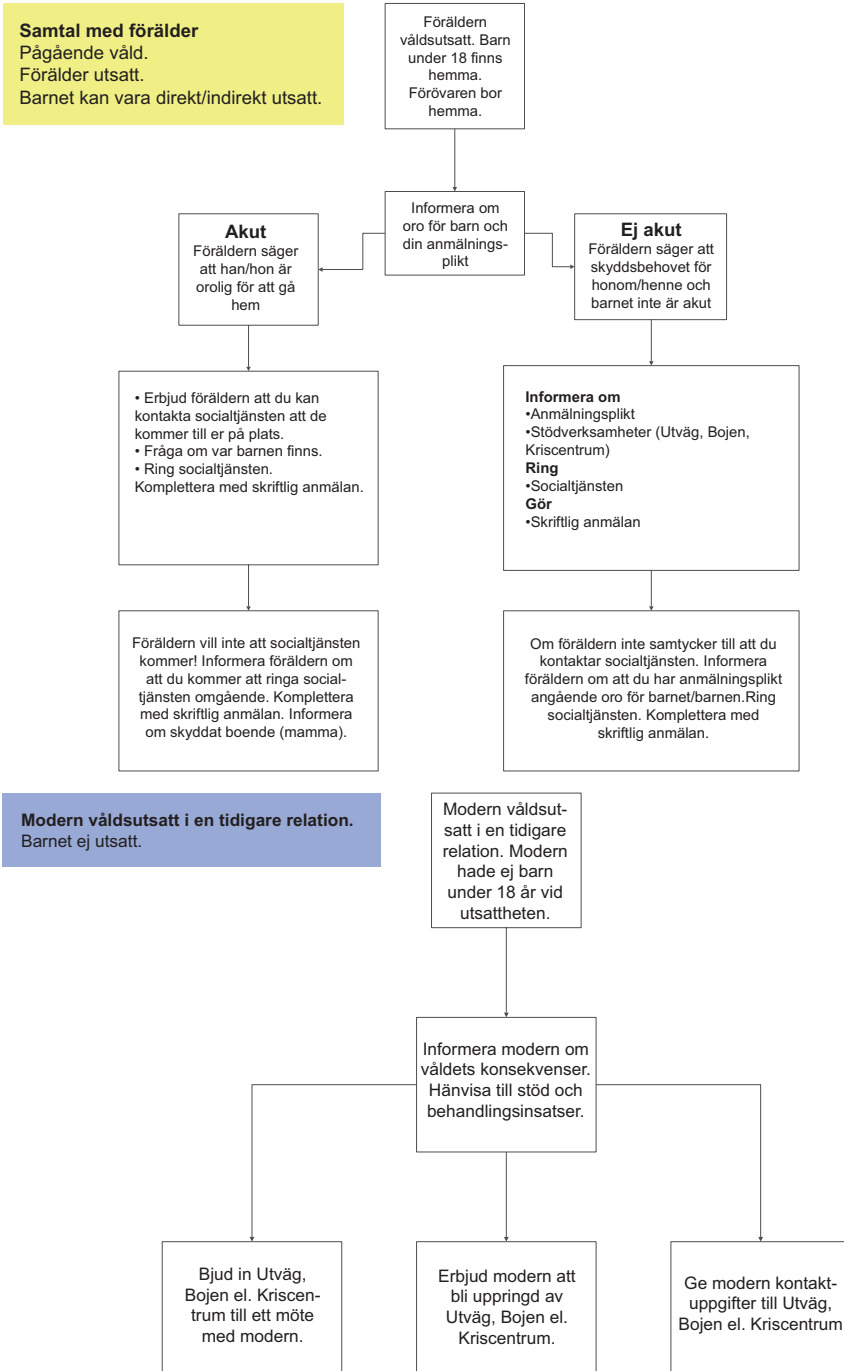
- Ja
 Nej

7. Har barn som du bor med eller har bott med utsatts för våld enligt frågorna 1-3?

- Ja
 Nej

Om det är något mer du tänker på eller vill ta upp, skriv på baksidan!

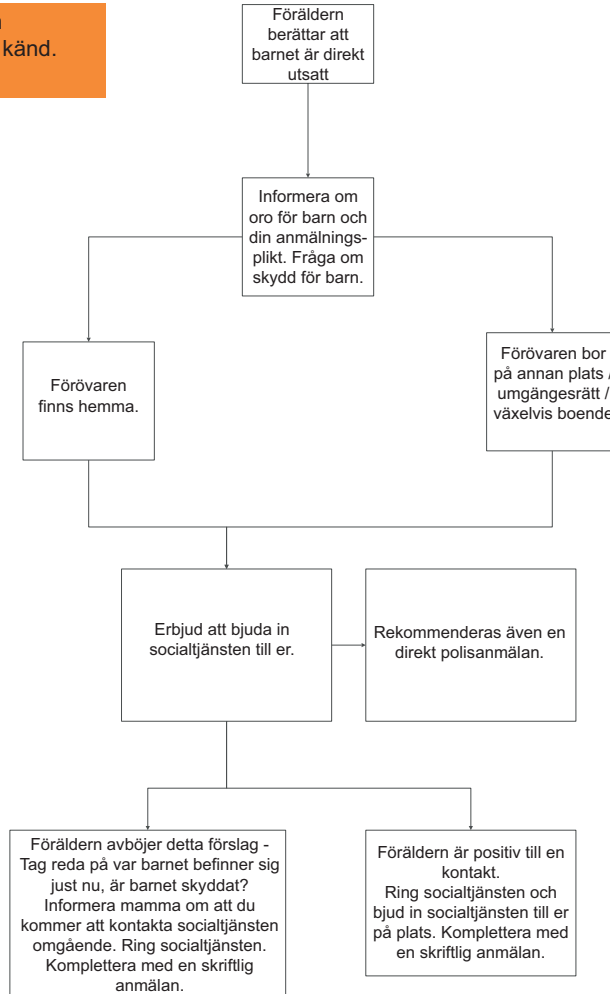
Tack för att du svarat på frågorna!

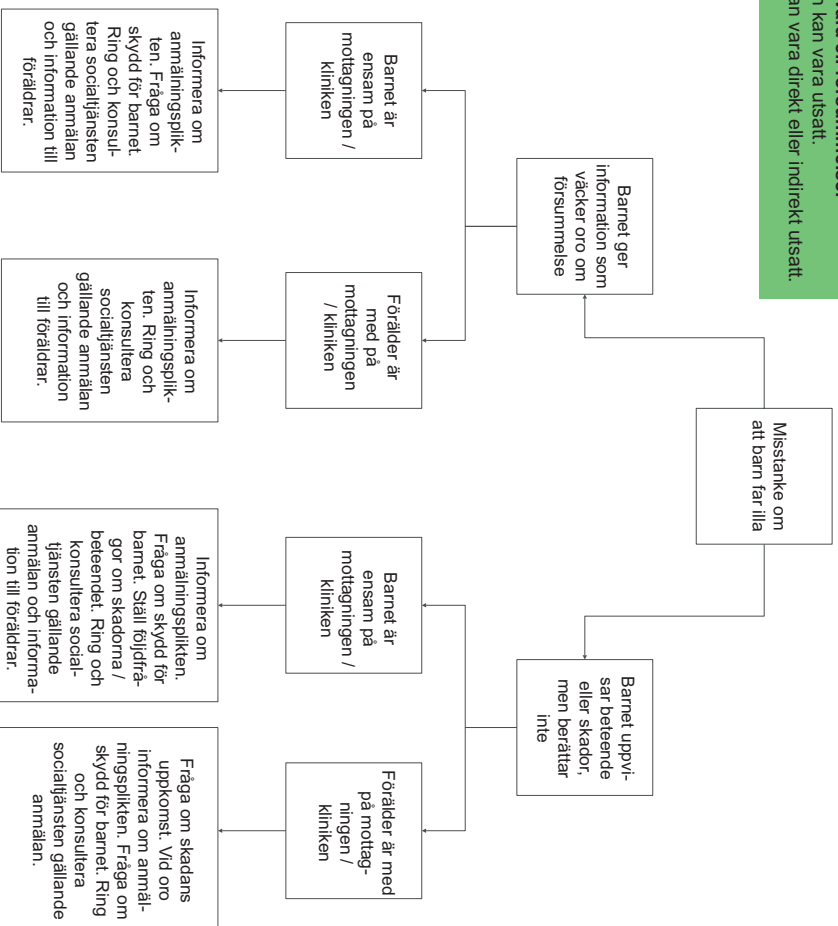

Samtal med föräldern

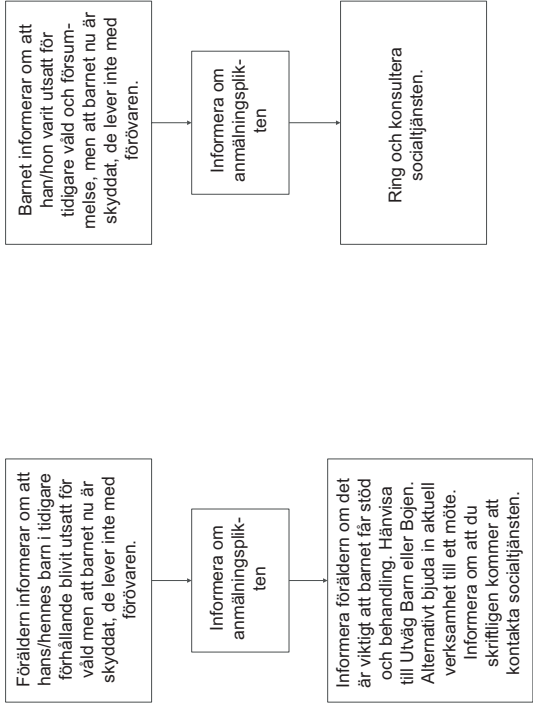
Förälderns utsatthet ej känd.
Barnet är direkt utsatt.

Misstanke om pågående våld eller tidigare våld el. försummelse.
Föräldern kan vara utsatt.
Barnet kan vara direkt eller indirekt utsatt.

Samtal med barnet eller föräldern - barnet tidigare våldsutsatt
Förälderns utsatthet ej känd.
Barnet har tidigare varit direkt utsatt för våld eller försummelse.

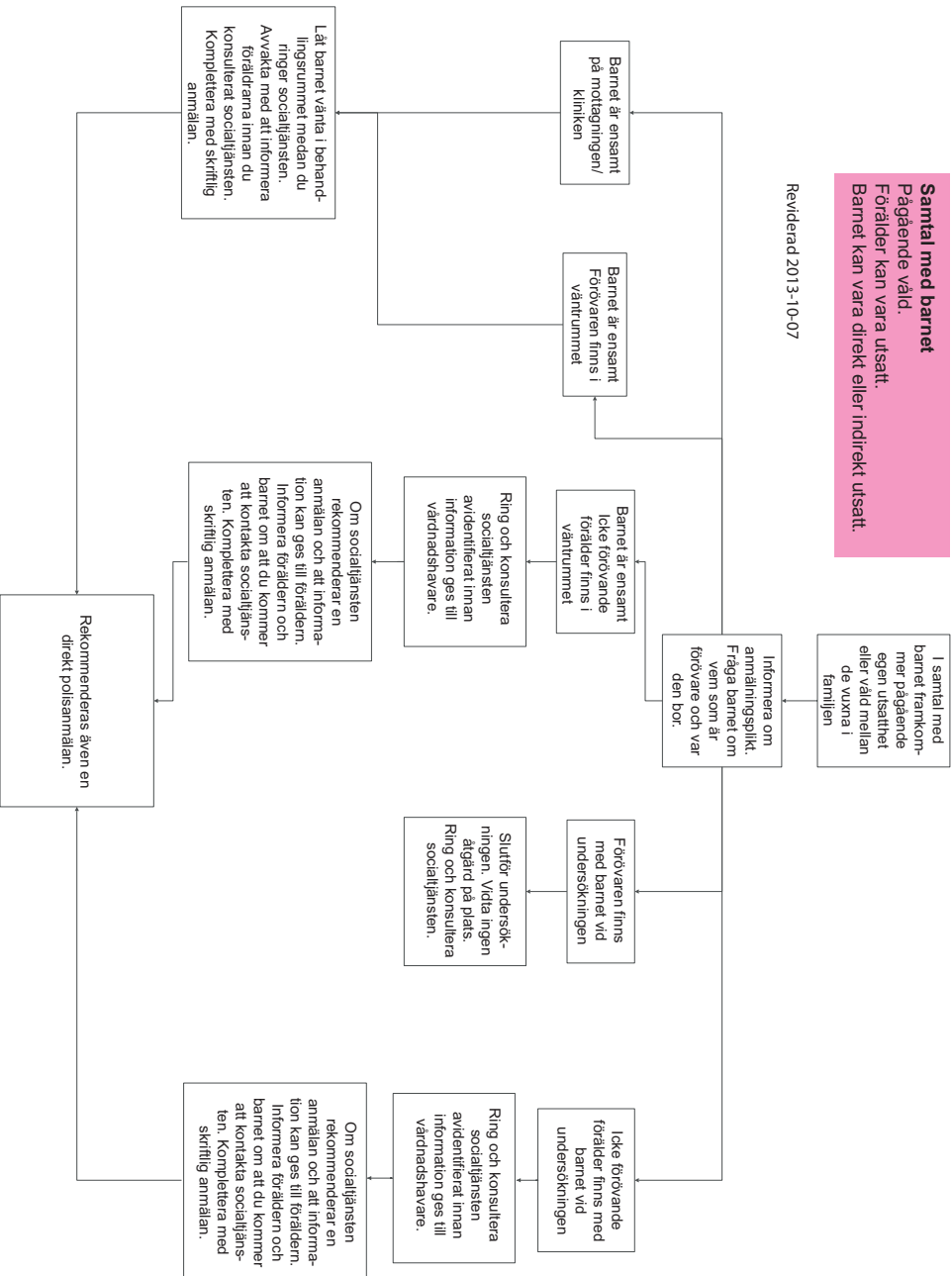
Samtal med barnet

Pågående våld.

Förälder kan vara utsatt.

Barnet kan vara direkt eller indirekt utsatt.

Reviderad 2013-10-07

BILAGA 6

DIFFERENTIALDIAGNOSTISKA ÖVERVÄGANDEN VID BARNMISSHANDEL

BLÅMÄRKENS LOKALISERING

	OLYCKSFALL	MISSHANDEL
Huvudet, ytteröron	Under hakan, pannan	Ansiktets mjuka delar, läppar, runt ögonen
Armarna	Underarmarna	Överarmarna
Bålen	Höftbenskammarna, över taggutskotten i medellinjen	Övre delen av ryggen, på bröstkorgen, lumbal-regionen eller i flankerna
Benen	Skenbenen	Sätetsregionen, genitalia, lärens framsidor

BLÅMÄRKENS FÖRDELNING I RELATION TILL BARNETS ÅLDER

	OLYCKSFALL	MISSHANDEL
Småskador i alla lokaliteter	Ovanliga utom åldern 9 mån - 3 år	Vanliga i alla åldrar
Huvud – hals	Ovanliga utom åldern 9 mån – 3 år	Mycket vanligt förekommande i alla åldrar
Underben	Ovanliga före 9 mån. Vanligen på framsidan av skenben 18 mån - 3 år	Förekommer i alla åldrar
Ländrygg	Ovanliga före 3 år. Vanliga i förskoleåldern.	Vanliga framför allt i förskoleåldern, 9 mån – 3 år
Bröstorg, genitalia	Ovanliga i alla åldrar	Förekommer i alla åldrar

BRÄNNSKADOR, OMSTÄNDIGHETER OCH UTSEENDE

	OLYCKSFALL	MISSHANDEL
Anamnes	Skadan stämmer med uppgiven skademekanism	Oförenlig med uppgiven skademekanism
Lokalisering på kroppen	Vanligen framsidan av kroppen	Sätet, perineum, genitalia, handflator, fotsulor, handled, fotled
Utseende	Ett enda skadetillfälle Asymmetrisk Oregelbundna skåttmärken i samband med skällning	Flera olika skador med varierande ålder Symmetrisk utbredning. Stor yta med jämn grad av skada (påtvungad direktkontakt med hett föremål) Handsk- eller strumputbredning av skällningsskada. Brännmärken efter cigaretter.

Observera också, om spädbarn kommer in med kramper eller oklar medvetslöshet kan barnet ha blivit utsatt för skakningar.

"Tecken på barnmisshandel och försummelse – En bok till skolsköterskor, BVC-personal m.fl.", Claes Sundelin, barnhälsovårdsöverläkare och professor vid Uppsala Universitet.) (Barnmisshandel – Att förebygga och åtgärda" SOU 2001:72)

Detta material är framtaget av VKV - Västra Götalandsregionens kompetenscentrum om våld i nära relationer

www.valdinararelationer.se